

NEMES ANDRÁS

A sportjog a jogelméleti „hitviták” kereszttüzeiben

Tóth Károly Tanár úr tiszteletére írt gondolatébresztő tanulmányomban kísérletet teszek arra is, hogy a sportot érintő állami szabályozást ne csak a sportot oly igen jellemző sportszervezeti szabályzatok működésétől különítsem el, de arra is, hogy felvázoljam az állami és a sportbeli civil (NGO) szabályzatok határait.

1. Bevezetés: mi a sportjog

A jogtudomány művelői között aligha akad szakértő, aki vitatná a jog állami geneziséét, vagy tagadná azt a szigorú hierarchikus, normatív rendet, amelyben a szuverén állam akarata eljut a címzettekhez, és a visszacsatolás is állami csatornákon történik. A jogalkotó akarat a végrehajtáson keresztül érvényesül, és az állami bírói út hivatott a jogviták eldöntésére. Elismerve e paradigmák létjogosultságát, jelen tanulmányban rá fogok mutatni azokra a jogelméleti vitákra, amelyek az igen törekeny, és mindössze két évtizedes magyar sportjog körül forog. Az érvek és ellenérvek nem voltak hiábavalók. Kovászként hatottak azokra, akik a nagy klasszikus jogágakhoz képest valamilyen megfontolásból ezt periférikus (kultur)területet választották kutatásaik céljául.

A sportjog kutatóinak személyes motivációi közt igen gyakran a „sportolói előélet” dominál. Nem vitatható, hogy az egyik érték a másikért kiált¹, mindazonáltal mégsem állítható, hogy a sportjog a sportolással – ha úgy tetszik a sporttevékenységgel – kapcsolatos joganyag. Minden bizonnyal beletartozik az állami jogszabály-alkotási tevékenység eredménye, de a globális sportjog az országhatárok felett átívelő normákat is felöleli. A hagyományos jogi normákon túl, nem vitásan beletartoznak a sport nemzetközi szakszövetségeinek,² a Nemzetközi Olimpiai Bizottságnak³ és más egyéb magánjogi szereplőinek, (mint amilyen a dopping ellenes világügynökség, a WADA⁴) szabályzatanyaga, sőt még a CAS⁵ joggyakorlata is. A konzervatív (vagy inkább csak hagyománytisztelő) jogász számára érthetetlen, hogy az alapítványi jogállású doppingellenes világügynökség miként alkothat jogot, ráadásul olyat, amelyet országok százainak

¹ Kecskés László fogalmazta meg az MST alakuló kongresszusán Budapesten, a TF-en 1992-ben

² hagyományos betűszóval az IF rövidítés (International Federation)

³ hagyományos betűszóval az IOC rövidítés (International Olympic Committee)

⁴ hagyományos betűszóval a WADA rövidítés (World Anti-Doping Agency)

⁵ hagyományos betűszóval a CAS rövidítés (Court of Arbitration of Sport- a Lausanne székhelyű Sport Állandó Választott Bíróság)

milliárdnyi polgára tart be. (Valójában ezek ajánlások, ám az olimpiai játékokon részt venni kívánó ország betartja, belső jogi rendjébe beépíti.)

A másik nagy félreértés a sportjog mibenlétét illetően annak feltételezése, hogy a sport és a jog jellemzőit hordozza. Bár a sport és a jog kellően rugalmas fogalom, ez a vélekedés nem állja meg a helyét, hiszen a sportági szabálykönyvek nem szükségképpen részei a sportjognak. Miként az sem automatikus, hogy egy sportjogász legalább világ-, vagy olimpiai bajnok. Nem vitásan vannak ilyenek (és büszkék lehetünk rájuk), de ha ez valóban feltétele lenne a sportjogász kvalitásnak, nem túl sok hiteles sportjogász lenne a világban. Magam sem a sportból, hanem a közigazgatásból és a környezetvédelmi igazgatásból kerültem bele a sportjog világába, mert nem csak a rablóból lehet jó pandúr. Az természetesen nem baj, ha egy sportjogász személyes motivációi között ott van a sport szeretete, de például fontosabb, hogy felismerje, milyen nagy kockázatokat rejt a sportolás, amely különleges garanciákat, szabályokat kíván.

2. A külföldi és a hazai sportjogi kutatások kezdete

A külföldi sportjogi kutatások kezdete a múlt század 60-as-70-es éveire tehető. Németországban 1968-ban *F. Werner* professzor foglalta össze elsőként a sport és a jog kapcsolódási pontjait, ez alapozta meg az európai kutatásokat⁶. 1972-ben *F. C. Schroeder* és *H. Kaufmann* berlini szerzőpáros⁷ továbbgondolta ugyan a sportjogi kutatásokat, de óvakodtak a sportjog *sui generis* eredetének deklarálásától. Ehelyett – hasonlóan tübingeni kollégájukhoz – külön említették könyvük címében a sportot és a jogot. A tengeren túli sportjogászok közül a Cambridge egyetem kiváló szerzőpárosa⁸ említendő elsőként, akik 1977-ben a nemzetközi sportjog és az üzlet kapcsolatáról írtak átütő erejű szakkönyvet. Abban már sportjogról írnak, bár kizárólag a sport üzleti vonatkozásaira tekintettel. Valójában két (sőt három) értékről, a sportról, a jogról és a sport közgazdasági kapcsolatairól, nem pedig magáról a sportjogról értekeztek. *James Nafziger*⁹ oregoni sportjogász professzor rendszerező munkássága igazi forradalmi változásokat eredményezett. Európában a nyolcvanas évek vége felé a londoni *E. Graison* professzor még mindig külön kezelte a sport és a jog kapcsolatát,¹⁰ nem csoda, hogy a hazai szerzők¹¹ sem voltak bátrabbak a

⁶ F. WERNER: *Sport und Recht*; Tübingen, 1968

⁷ F.C.SCHROEDER- H. KAUFMANN: *Sport und Recht*; Berlin, 1972

⁸ A. WISE-B.-MAYER: *International Sportslaw and business*; Cambridge, (USA), 1977

⁹ Az IASL (Nemzetközi Sportjogász Társaság) akkori elnöke (ma a világszervezet örökös, tiszteletbeli elnöke)

¹⁰ E.GRAISON :*Sport and the Law*; London, 1988

¹¹ NEMES A. (szerk): AVARKESZI D.-BERTA K.-KOLLÁTH GY.- LAGY J.-NEMES A.: *Jogi ismeretek a sportmenedzserek számára*; TF egyetemi jegyzet Budapest, 1995.

„sportjog” néven nevezésével. Az első igazán bátor munka 1996-ban jelent meg Németországban *Martin Schimke*¹² tollából.

Idehaza a nyolcvanas évek vége, a kilencvenesek eleje volt a kezdet. Kutatásaim elején *feltételeztem*, hogy a sport presztízse van olyan markáns húzóerő a világversenyeken résztvevő államok számára, amely képes igazolni egy nemzetek fölötti globális erőt és az általa generált normatív rend létét. Ha a nemzetek számára egyaránt fontos és követendő értékek követését országhatároktól függetlenül meg lehetne határozni, másrészt: ha szerződési feltételként definiálhatnánk általános emberi értékeket, úgy akár rá szoríthatnánk az országokat egy élhetőbb világ elérésére csupán azáltal, hogy a sport-világversenyeken való részvételüket ettől tennék függővé. Ez talán naivitásnak tűnik, de gondoljunk bele, hogy létezik-e a globális sport-küzdőtérén kívül más olyan közvetlenül érzékelhető fórumrendszer, ahol véraldozatok nélkül küzdhetnek meg a nemzetek, ahol képességeiket, kapacitásukat békésen vethetik össze egy másik állam képviselőjével, ahol szuverén államok úgy feszülhetnek egymáshoz, hogy abból világháború nélkül lesz győzelem és vereség.

Feltételeztem, hogy a sportban a sportágaktól függetlenül léteznek azonos társadalmi viszonyok. Ilyen például az illetékes alávetés, az anti-dopping kötelelem, a sportolói személyiségvédelem. E hipotézisem igazolása¹³ elvezetett ahhoz, hogy az azonos társadalmi viszonyok szabályozása nem csupán a sportolói személyiségvédelem területén, hanem a sporttevékenység egyéb szegmenseiben is tetten érhető, sőt nem csupán a magán-, hanem a közjogi területeken is. Ezért a sportjog önálló jogágként való elismeréséhez is eljuthatunk, hisz az azonos típusú és azonos módszerrel szabályozott társadalmi viszonyok és jogszabályok összessége jogágot alkot. Mégis sok ellenzője van ennek a gondolatnak, mind az azonos „társadalmi viszony” kérdésköre, mind pedig az „azonos módszerek” vitára sarkallták – főleg idehaza – a kollégákat. Az óvatosság arra intett, hogy bevárjam az önálló jogág deklarálását, ha már más országokban ez akadémiái elismerést nyert.¹⁴ További bizonyítékok felkutatásáig megelégedtem azzal, amit előttem mások már megfogalmaztak. Például *Eörsi Gyula*, aki a magán- és közjogon „keresztülfekvő”-ként jellemezte a sportjogot, mint afféle vegyes szakjogot.¹⁵ A kérdés úgy vetődött fel, hogy létezik-e sportjog, mint önálló jogág, és ha nem, akkor miért nem?” A cinikusnak tűnő kérdésfeltevést az indokolta, hogy ha kifejezetten nem is diszkvalifikálták, de legalábbis kigúnyolták az erre

¹² MARTIN SCHIMKE: *Sportrecht*; Frankfurt, 1996.

¹³ NEMES ANDRÁS: *Kártérítés a sportban; A sportolók személyiségvédelme PhD értekezés, Magyar Testnevelési Egyetem, Budapest, 1999. Prof. Dr. Nádori László és Prof. Dr. Besenyei Lajos témavezetők maguk is jelzik ezt a hibridizációt.*

¹⁴ NEMES ANDRÁS: *A sportjog önálló jogággá válásának dilemmái, Magyar Jog, 1998/45:670-672.pp.*

¹⁵ EÖRSI GYULA: *Összehasonlító polgári jog, Budapest 1981*

a területre tévedőket. 1998 nyarán a Budapesti Ügyvédi kamara dísztermében a sportjog egy lehetséges elméleti tartalmáról tartott előadásomat értetlen felhőrdülés követte a „sportjog” terminus technicus hallatán. Éppen ezért nagy elégtétel volt számomra, hogy alig egy év múlva *Sárközy Tamás*, aki eleinte maga is szkeptikus (de legalább is óvatos) volt, a nevét adta az ügyhöz, és a *Magyar sportjog alapjai* című szakkönyv mellé a maga szakmai tekintélyével odaállt nem csupán szerzőként, de vállalta a szerkesztés időigényes, hálátlan feladatait is.¹⁶

Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy munkaköri feladatomból a nemzetközi sportjogi kutatások figyelemmel kísérése. Úgy érzeltem, hogy az IASL és az ASSER Intézet, kitartó tudományszervező munkássága mellett, az igazi nagy lökést a WADA 1998-as megalakulása adta meg az európai sportjogi kutatásoknak. 1997-1999-ig a Testnevelési Főiskola doktori iskolájában kifejezetten sportjogi kutatásokat végeztem, és 1999-ben angol nyelvű jegyzet¹⁷ született a TF külföldi hallgatói számára, majd ezt három évvel később „Európai Sportjog” címmel – aktuális tartalmakkal kiegészítve publikáltuk¹⁸. A 2000-es évben lehetővé vált, hogy szakvizsga-tárgyként jelent meg a Magyar Közigazgatási Intézet palettáján a Testnevelés és sportigazgatás. A jegyzet¹⁹ rendszerbe foglalta a Sportról szóló 1996. évi LXIV. törvény közigazgatási novumait. A XX. század utoljára elfogadott és a XXI. század elsőként hatályba lépett törvénye²⁰ is a sportról szólt. Ettől kezdve sorra jelentek meg Magyarországon is sportjogi művek. 2000-ben jelent meg az első hazai – nem kifejezetten oktatási célra szánt – sportjogi szakkönyv²¹ *Sárközy Tamás* szerkesztésében, sőt továbbiak jelentek meg *Sárközy Tamás*, *Printzinger Péter* és *Nemes András* tollából.

Miközben a hagyományos sportjog létéről Európa-szerte egyetértés mutatkozott, *Klaus Vieweg*²² a „Sportjog büvöletében” című munkájában már egyértelművé tette, hogy a sportjogi szabályozás alapvetően és jellemzően nem állami dominanciájú. Akkor már a sportjogi kutatók körében ismert volt *Panagiotopoulos* „Lex Sportiva”- elmélete,²³ de annak akadémiai elfogadottsága még váratott magára.

¹⁶ BÉRCES- RORVÁTH- REMES- MÁRKÖZY-TAMÁS: *A magyar sportjog alapjai*. Budapest, 2000. p. 344

¹⁷ NEMES A.: *Sportslaw; TF egyetemi jegyzet*, Budapest, 1999.

¹⁸ NEMES A.- TÓTH J.: *European Sportslaw; TF egyetemi jegyzet*, Budapest, Kerszöv Kiadó, Budapest, 2002.

¹⁹ NEMES A.: *Testnevelés és Sportigazgatás; felkészülési segédlet a közigazgatási szakvizsgához; MAKI*, Budapest, 2000.

²⁰ A sportról szóló 2000 évi CXLV. törvény

²¹ SÁRKÖZY T. (szerk): BÉRCZES L.- RORVÁTH G.- REMES A.- MÁRKÖZY T.-TAMÁS L.: *A Magyar Sportjog alapjai HVG Orac*, Budapest, 2000.

²² KLAUS VIEWEG: *Faszination Sportrecht*. Köln, 2006. pp.57

²³ PANAGIOTOPOULOS, DIMITRIOS: *The Institutional Autonomy of Sports and the Limits of the Economic Freedom*. *International Sports Law Review*, Vol. 1, 2002. p. 31-45.

A magam részéről, az alapul fekvő kérdést, nevezetesen hogy ha létezik-e önálló sportjog, úgy válaszoltam meg, hogy igen, mert maga a globális jogkövetés bizonyítja a létét. Számos ország betartja a sportjog forrásait anélkül, hogy egy bizonyos nemzeti parlament, egy bizonyos államfő (király vagy éppen államelnök) tekintélye állna mögötte. Ugyanakkor bizonytalan a válasz, hiszen a jog keletkezése, léte az államhoz kapcsolódik, vagyis keletkezését tekintve állami, és azt az állam érvényesíti. Ehhez képest a klasszikus sportjog egyáltalán nem az államtól jön és normáit alapvetően nem is az állam érvényesíti (a jogviták tekintetében csak a legkritkább esetben kerül sor rendes bírói út igénybevételére). Nyilván volt már erre példa, de amikor erre kivételesen sor került, a sportszakmai érdekek annyira felértékelődtek, hogy az állami bírósági ítéletet egyszerűen elfelejtette (ignorálta) a pernyertes felperes²⁴.

3. Kérdőjelek a sportjog létét illetően

Az érvek és ellenérvek felsorolását kezdjük azzal, hogy létezik olyan sportjogi civilszervezet is, amely vállaltan sportjogi és ügynevezett szórakoztatás-jog is a profilja, mint például a Dél-Koreai KASEL.²⁵ Erről a szervezetről tudni kell, hogy a sportjog mellett a szórakoztatás-jogot is önálló jogként kezeli, talán a római jogi gyökerek alapján.²⁶ KASEL a Nemzetközi Sportjogász Társaság egyik tagszervezete, így bátorítást érez az ember, hogy a sport-és szórakoztatás szabályait együttesen kezelje,²⁷ a szórakoztatás-jog magyar perspektíváit felrajzolva.

A többértelmű jogi definíciók ellenére, a legtöbb támadás azzal volt jellemezhető, hogy a sportjog tulajdonképpen nem is jog, hanem inkább jogi jellegű rendről kellene beszélni. Kant szerint a tudósok keresik a jog fogalmát, mivel erősen kontextus függő,²⁸ és megkülönböztethető a jog hétköznapi érteleme, a jogosultság és a szabadság. Ha a „jogszabály” megközelítést vesszük alapul, akkor a sportjogot csak a szociológiai álláspont értelmezése szerint nevezhetjük jognak. A pozitivisták, a szociológiai irányzat képviselőivel ellentétben azt vallják, hogy a jog csupán az írott jogszabályok összessége, amit pedig a szuverén állam, a jogalkotó alkot, a jogalkotási mechanizmusnak megfelelően. A szociológiai nézet azonban megkülönbözteti a pozitív jogot az

²⁴ Erre szolgált példaként a *Ferencváros vs MLSZ 2006-os jogvitája*.

²⁵ KASEL: *Korean Association Sport and Entertainment Law (Koreai Sport és Szórakoztatásjogi Társaság)*

²⁶ GEDEON MAGDOLNA: *Az antik Róma sportjoga; Novotni Alapítvány, 2005.*

²⁷ MIHÁLYI ZSOLT APOR- OEMES ANDRÁS: *Fighting for the acceptance of the sports law and an easy attempt about the entertainment law in Hungary KASEL Konferencia-előadás (2012. október 13)*

²⁸ BÍRÓ GYÖRGY-LENKÓVICS BARNABÁS: *Jogi Alaptan, Miskolc, 2015.pp.15-17.*

életben előforduló legkülönbözőbb helyzeteket meghatározó, a gyakorlatban működő jogtól. Eszerint nevezhetjük a sportban érvényesülő speciális jogi rendet is jognak. Ez a jogi pluralizmus elismeri, hogy egy adott államban egyszerre és párhuzamosan több, egymástól elkülönült, független jogi rend uralkodik, és ezek a jogi rendek immunitást követelnek maguknak az államhatalommal szemben.

Különböző elméletek születtek, mint a természetjogi elméletek²⁹, az erkölcsi helyeslési elméletek³⁰, az elismerési elméletek³¹, a hatalmi elméletek³², ide sorolható *Austin* felfogása³³ is. Ugyancsak leegyszerűsítő a jogot kizárólag az állam akaratának tartó nézet: *Schein* és *Kelsen* elmélete,³⁴ *Radbruch* elmélete,³⁵ *Stammler* jogfilozófiája³⁶, a kényszerelméletek³⁷ és végezetül a jogot a fizikai hatalommal azonosító nézet.³⁸

4. Szerződéses legitimáció

A kérdés feltevése, miszerint jog-e a *lex sportiva*, azért indokolt, mert ezeket a szabályokat valóban nem az állam hozza, hanem magánjogi jogalanyok (sportszövetségek), ám gyakorlatilag kötelező érvénnyel szabályozzák a sportvilágot. A kötelező érvény mögött formálisan a szerződéses legitimáció húzódik meg. A sportoló is szerződéses viszonyban áll sportszervezetével, amely a sportág (szak)szövetségével szerződik. A sportszövetség pedig szerződéses kapcsolat-

²⁹ Az elmélet hívei a jogot egy feltétlenül helyes, örökérvényű igazságból vezeti le.

³⁰ A jog olyan szabályok összességét jelenti, amelyeket az alattvalók erkölcsileg helyeselnek, vagy legalábbis olyanokét, amelyeknek követését erkölcsi kötelességüknek tartják pl. Arthur Jellinek (1852-1929)

³¹ pl. E.R. BIERLING(1841-1919) azt érti alatta, hogy az alattvalók akarva, nem akarva tudatosan vagy öntudatlanul, alkalmazkodnak a jogszabályokhoz, tehát elismerik őket

³² SOMLÓ BÓDOG (1873-1920): „jogszabályok azok az emberi akaraton alakuló szabályok, amelyek a legfőbb hatalomtól származnak”

³³ JOHN AUSTIN(1790-1859) a legfőbb szuverén hatalom parancsai közül is csak azokat tekinti jogszabálynak, amelyek szankcióval vannak ellátva, továbbá szerinte a szuverén hatalom a személyeknek egy pontosan meghatározható körét jelenti

³⁴ EDGAR HENRY SCHEIN az állam saját magatartását meghatározó szabályok összességének tekinti a jogot, míg HANS KELSEN szerint a jog hipotetikus (feltételes) ítélet, és a jogszabály csak azt mondhatja meg, hogy bizonyos feltételek bekövetkeztével, bizonyos tényálladékok előállásának esetén, az állam ezt vagy azt fogja tenni

³⁵ GUSTAV RADBRUCH (1878-1949) szerint a jog a társadalmi életet rendező szabály

³⁶ RUDOLF STAMMLER (1856-1938) szerint a jog kényszerszabály, azzal az igénnyel lép fel, hogy azok, akikhez szól, akaratukra való tekintet nélkül engedelmeskedjenek neki

³⁷ A jog olyan szabályok összessége, amelyek a lelki, vagy fizikai kényszerrel való fenyegetés révén érvényesülnek

³⁸ KORNFELD a jog normatív jellegét tagadva a jogszabályokat a társadalmi fejlődés okozatos természetjogának tekinti: e szerint a jog nem követelményt kifejező norma, hanem a rendszerinti, normális történet leírója

ban áll a nemzetközi sportszövetséggel. A sport igazgatásában a szerződések igazi tartalma az, hogy a szabályozást kötelező érvénnyel, általános szerződési feltételeként kell elfogadni. Akinek nem tetszik, az nem sportol (*take it, or leave it*). A szerződéses kapcsolat efféle megvalósulása már korántsem emlékeztet a klasszikus szerződéses viszonyra. Egy szerződéses kapcsolatban ugyanis az autonóm struktúra a jellemző: egymással mellérendeltségi viszonyban álló, egyenjogú személyek szabad akarat-elhatározásukból szerződnek. Könnyű belátni, hogy az elit sport világában ez egyáltalán nem így történik. Akinek nem tetszenek a szabályok, az nem sportol. Ez a megközelítés alkotmányos kérdéseket is felvet, hiszen „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”³⁹ Ugyanilyen alkotmányos érték a munka és a foglalkozás szabad megválasztásának joga,⁴⁰ amely a sportolót – néhány más, egyéb alkotmányos alapjoghoz hasonlóan – csak súlyos kompromisszumok árán illeti meg. Jellemzően le kell mondania például arról is, hogy „valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított, független és pártatlan bíróság, igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el”.⁴¹

A profi-sportot a „mindenható” szerződésialávetés jellemzi, de igen figyelemreméltó ellenérv: a sportolói alávetés nem igazán önkéntes. Mondhatjuk persze, hogy ez nem kötelező, hanem önkéntes alávetés, hisz akinek nem tetszik a sporttevékenység általános szerződésrendszere, az nem szerződik. (Valóban tapasztalható, hogy az utóbbi évszázadokban erre a választási lehetőségre korlátozódott a szerződési szabadság elve). Ezen az alapon senki sem kérdőjelezi meg a szerződéses szabadságot. Lássuk azonban be: a sportban nincs igazi választás! Nincs két-három Kosárlabda, Kézilabda, vagy Labdarúgó Szövetség, amelyek közül kiválaszthatná a sportoló a számára legszimpatikusabbat. Ha valaki Magyarországon versenyszerűen sportolni akar, a sporttevékenységből szeretné eltartani a családját, (ha gyakorolni szeretné a foglalkozás szabad megválasztásához fűződő jogait), akkor szembesülnie kell egy kétségtelen sportbeli specialitással: csak egy választása van. Vajon ez elég érv a sui generis jogához? Ha a professzionális sportoló ezt a foglalkozást akarja választani, akkor vállalnia kell adott esetben a jogfosztottság enyhébb-súlyosabb következményeit is. Nincs alternatíva, akárcsak a monopol- helyzetű fuvarozó cégnél, ha egyik napról a másikra tízszeresére emeli a menetjegyek árát, mondván, hogy akinek nem tetszik, az ne szerződjék. „*Take it or leave it*” egy olyan területen, ahol nincs alternatíva? Összehasonlításként hivatkozhatnánk a különböző szakmai kamarákra is: nincs választása annak sem, aki ügyvéd, orvos, gyógyszerész, építész szeretne

³⁹ Magyarország Alaptörvénye XX. cikk

⁴⁰ Magyarország Alaptörvénye XII. cikk

⁴¹ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk

lenni, a belső szabályokat el kell fogadni, bár a szakmai kamarákat legalább maguk a szakemberek alkotják. Az önkormányzatiság elvén, a szabályzataikat önmaguk alkotják. Ám a szakmai kamarák részéről nem valósulnak meg olyan súlyos alapjogi korlátozások, amelyek a sportban sajnos mindennaposak.

5. Sportjog azaz Lex Sportiva

A sport (és főleg a ráépülő versenyrendszer) a sajtóságos fejlődése során kialakította a *sui generis* „jogalkotást”. Azt mondhatjuk, hogy a sport meghatározza a rá vonatkozó jogot. A jogirodalomból jól ismert *lex mercatoria* mintájára, 1992-ben született meg a *lex sportiva* elmélete.⁴² Az alkalmazhatóság szempontjából a sport specialitásainál sokkal fontosabbak maguk a közös értékek, nevezetesen a nemzeteken átívelő, globális jelleg, amely lehetővé teszi a világméretű versenyrendszer lebonyolítását, és ami nélkül lehetetlen volna a „Citius, Altius, Fortius”⁴³ követelményének a megvalósítása. Könnyen belátható, hogy teljesen felesleges lenne nemzetenként eltérő szabályozásokat alkotni egy adott sportág szabálykönyvében, hisz miféle esélyegyenlőség lenne, ha más-más anyagok szerepelnének az országok tiltó listáin, az éppen aktuális anti-dopping politika függvényében. Szükséges tehát (és jelen is van) a norma-harmonizáció. A már említett közmegegyezés után a nemzetközi szövetségnek és a Nemzetközi Olimpiai Bizottságnak való alávetettség biztosítja a *lex sportiva* mindenhatóságát az államoktól független szupremáciát, a nemzetközi szabályzatainak elsőbbségét az országos sportági szakszövetségek normáival szemben. A speciális jogalkotás tehát adott, de vajon miért van szükség arra, hogy a sportbeli viszonyokat ne az állam, hanem maguk a sportszervezetek szabályozzák önmaguk számára az úgynevezett önszabályozás révén? A legkézenfekvőbb választ erre a kérdésre röviden így szól: „mert ők jobban tudják”! Valóban: ki ismerné jobban a saját sportágában fellelhető problémákat, mint maguk az országos sportági szakszövetségek?⁴⁴

A *lex sportiva* feletti szkepticizmus legfőbb érve, hogy a jelenség már elnevezésében is megtévesztő, mert a „lex” szó törvényt jelent, már pedig az elmélet hívei a sportjognak éppen az „ex-lex” jellegét emelik ki, mivel a *lex*

⁴² I.: PANAGIOTOPOULOS, DIMITRIOS P.: *Issues on Scientific Determination and Application of Sports Law*, (előadás az I. IASL Konferencián, Athén, 1992. December 11-13. Az előadás szövegét l. a *proceedings book* 65-88 oldalain - *Hellenic Center of Research on Sports Law*, valamint a *PANDEKTIS Sports Law Review*-ban Vol. 1:1 1992 pp.27-37

⁴³ Az olimpiai játékok hagyományos szlogenje (gyorsabban, magasabbra, erősebben)

⁴⁴ SIMON EMESE: *A dopingellenes szabályozás hazai és nemzetközi viszonylatban*; (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, diplomamunka) Budapest, 2007. pp.64.

sportiva a sport nem állami eredetű joga. E logika szerint a valójában „ex lex sportiva” lenne a megfelelő elnevezés, ám a lex mercatoria analógiájára inkább a lex sportiva terjedt el. Mintegy nyolcvan ország már elfogadta ezt a fogalmat, még akkor is, ha vannak szkeptikusok, kételkedők az IASL⁴⁵-ben, a támogatók mellett. Mindez példázta, hogy a közmegegyezés akár a létező valóság ellenében is kialakulhat, ahogyan a közmegegyezés van a világban arra vonatkozóan, hogy az oktáv- bár nyolcat jelent - valójában mégsem nyolc, hanem tizenhárom hang-terjedelmet jelöl. Úgy tűnik tehát, hogy a jelentés, ha tudjuk annak mögöttes – valódi – értelmét, másodlagos a fogalom szó szerinti tartalmához képest. Közmegegyezésre egyébként a nyelvészet, sőt még a természettudományok is számos példát szolgáltatnak. Közmegegyezés van a lex mercatoriával kapcsolatban is, az INCOTERMS például egy kereskedelmi szokványgyűjtemény, amely szintén országhatárokon átnyúló, transznacionális értéket képvisel. A lex sportiva is hasonló: nem tiszteli az országhatárokat, átnyúlik azokon: globális. Megjegyzem, hogy a jog más területén is jelen van a közmegegyezés: a polgári jogi veszélyes üzem felelősségi alakzatai között létezik például egy fikció, miszerint a vadállat tartóját ugyanolyan felelősség terheli, mint a robbanómotor üzemeltetőjét, vagy a fegyver tartóját. Holott tudjuk, hogy a robbanómotor és a fegyver műszaki szerkezet, a vadállat pedig élőlény, de a jog logikája értelmében az a közmegegyezés, hogy veszélyességét tekintve a bengáli királytigris nem sokban különbözik a kézigránattól. Az is közmegegyezés, hogy dolog módjára kell értelmezni a jog logikája érdekében néhány – érzékszerveinkkel felfoghatatlan, vagy kézzel nem megfogható testi tárgyat.

A lex sportívával kapcsolatos fogalmi kifejtésben segítségünkre van *Dimitrios Panagiotopoulos*⁴⁶ munkássága, aki megkülönböztetés nélkül a fogalom részének tekint minden, sportban érvényesülő szabályt. (totális lex sportiva elmélet) A lex sportiva szabályai, amelyek a lex mercatoria analógiájára fejlődtek ki, és sui generis jogi rendet alkotnak, szerinte az állami jog szabályaival szemben, a lex specialis derogat lege generale elve mintájára elsőbbséget élveznek. A lex sportiva kialakulását nagyban befolyásolja a sport államon belüli intézményes autonómiája, és az adott államon belül érvényesülő gazdasági szabadság, amely meghatározza azt, hogy a magánjogi jogalanyok (a sportági szakszövetségek) milyen szinten lehetnek szabályozói saját maguknak. Ennek megfelelően megkülönböztet direkt és indirekt állami beavatkozást, valamint teljesen liberális rendszert. Az elsőre a régi szocialista országokat hozza fel

⁴⁵ IASL (International Association of Sports Law, Nemzetközi Sportjogász Társaság)

⁴⁶ Az IASL elnöke, az University of Athens professzora, a lex sportiva elmélet megalkotója, ld. PANAGIOTOPOULOS, DIMITRIOS: *Lex Sportiva, Sport Institutions and Rules of Law. International Sports Law Review Pandektis, Vol. 5: 3, 2004. p. 316-327.*

példaként, ahol a sportot teljesen az állam szabályozta. A közbelső megoldás szerint a két fél nagyjából egyenlő arányban veszi ki részét a sport szabályozásából, ez a helyzet Görögországban. A liberális gyakorlat szerinti államokban a szövetségek kezében van a sport szabályozása, amely teljesen független az állami szabályozástól. *Panagiotopoulos* szerint mindaddig, amíg az állam felelős az emberi jogok megóvásáért és a személyiség alapvető fejlődéséhez szükséges feltételek biztosításáért, addig az állam nem vonulhat ki a sportirányításból.

*Ken Foster*⁴⁷ a fogalmak tisztázására hívja fel a figyelmet. „Óvatosan tagadó” álláspontot képvisel: különbséget tesz a *nemzetközi sportjog és a globális sportjog* között, és csak ez utóbbit nevezi *lex sportivának*. Nemzetközi sportjognak tartja a szuverén államok által megkötött sport tárgyú szerződések rendszerét és ide tartozónak tekinti a nemzetközi jog általánosan elfogadott alapelveinek sportra való alkalmazását (például a pártatlan eljárás elvét, a tiszta és egyértelmű szabályok elvét, a *due process* elvét). A globális sportjog ezzel szemben, szerinte úgy definiálható, mint az autonóm szerződéses jogi rend, melyet globális sportirányító szervezetek alkotnak. A *lex sportivát* úgy jellemzi, mint ami egy globális, állam nélküli jog, mely *sui generis* alapelvekkel rendelkezik. A *lex sportiva* működésével kapcsolatban kifejti a zárt rendszerű választottbíráskodás elméletét, miszerint a CAS a nemzetközi sportszövetségek szabályzatait alkalmazza olyan jogviták kapcsán, melyekben a sportszövetségek önmaguk félként szerepelnek. A CAS e szabályokból kiindulva fejleszti tovább a *lex sportivát* esetjogában. A jogfejlesztés produktuma aztán a nemzetközi sportági szövetségekhez érkezik vissza, mert azoknak a szabályok mindennapi értelmezése és alkalmazása során, a CAS ítéleteihez alkalmazkodniuk kell, azokat be kell tartaniuk.⁴⁸

*Allan Erbsen*⁴⁹ a sport önszabályozási mechanizmusát elismeri ugyan, de a *lex sportivát* egy félrevezető, homályos fogalomnak ítéli, amely csak zavart és bizonytalanságot teremt a CAS ítélkezési gyakorlata során kialakított alapelvekkel összefüggésben. A tisztánlátás érdekében összesen négy elképzelhető szituációt modellezett: pontosan definiálta, hogy milyen esetben, hogyan járhat el a CAS. Első eset az, ha a szabályok tiszták, hiteles forrásból származnak, és egyértelműen útmutatást tartalmaznak a jogvitával kapcsolatosan; ilyenkor a CAS értelmezés nélkül alkalmazza a szabályt, ez tehát egyszerű normavégrehajtás. Második esetben a szabály ugyan tiszta és világos, ám e szabály az igazság alapvető elveinek ellentmond. Ilyenkor a CAS félrerakja a szabályzatot,

⁴⁷ az angol Warwick egyetem tanára, munkajogász és sportjogász

⁴⁸ KEN, FOSTER: *Lex Sportiva and Lex Ludica: the court of arbitration for sport's jurisprudence. Entertainment and Sport Law Journal, 2005/3: 1-15.pp.*

⁴⁹ az USA-beli Minnesota Egyetem professzora Minneapolisban

és a jog általános alapelveinek megfelelően oldja meg a vitás helyzetet; az ítékezés ebben az esetben jogforrási jellegű. Harmadik verzió, amikor a hiteles szabály nem tiszta, nem egyértelmű rendelkezéseket tartalmaz. Ilyenkor a CAS értelmezi a rendelkezést a szerződési jog általános alapelveinek megfelelően, a sportvilág speciális igényeire igazítva azokat. Végül a negyedik esetben a vitára irányadó megoldás az alkalmazandó jogokban nem található, ilyenkor a CAS-ítélkezés tölti ki a joghézagot. Erbsen szerint e tevékenységek egyike sem alakít speciális lex sportivát, a CAS ítélezési gyakorlatát, mint a lex sportiva egyik alkotóelemét kifejezetten tagadja⁵⁰.

Sárközi Tamás elutasítja a lex sportiva létét, mivel a sport és a sporttevékenység állami jogszabályi keretek között szabályozható⁵¹, ám a sport egyszerűen az önszabályozással és önvita rendezéssel is jellemezhető.

Végül saját álláspontom szerint, amelyhez a támpontokra az IASL-ben szerzett ismereteim alapján, általános alelnökként tettem szert, létezik állami jogalkotás a sportban, de csupán kiegészítő jelleggel, a sportra jellemző szupranacionális szabályalkotás mellett. Az állami jogalkotás jelenléte azonban olyan, mint a jéghegy csúcsa., azaz kicsi, bár látványos az egész tömeghez képest. A lex sportiva lényegi eleme ugyanis a transznacionális globalitás. A szabályozás tárgyára és a normákra tekintettel, az állami beavatkozást vagy annak hiányát tekintjük elválasztó ismérvnek a sport szabályozásában (köz-, illetve öngazgatás), és így kénytelenek vagyunk tudomásul venni az állami jogalkotás mellett a sportbeli NGO-k szabályzatalkotási monopóliumát.

A sportban egyébként az államnélküliség kívánalma ősidők óta jelen van, az „állam nélküli sport”-ambícióknak csak az intenzitása változott. Ez az igény egyre nagyobb méreteket ölt, már-már egy speciális szuverenitás követelése irányába halad a sportvilág. Ugyanakkor az állam és az Európai Unió részéről megfigyelhető az a törekvés, hogy az állami szabályozás hatalma alá szeretné gyűrti a sportot is. Az államnélküliség igénye pedig azt jelenti, hogy a sportot igazgató, irányító szervezetek mindig igyekeztek kivívni saját függetlenségüket az állammal szemben.

A kérdés átfogó vizsgálata megköveteli, hogy járjuk körül a sport önszabályozását. Nézzük meg mindenekelőtt, hogy mi az, ami semmiképp sem tartozhat a lex sportiva szabályozása körébe: például a játékszabály-rendszer. Közhely, hogy a versenysport az összemérhetőségen alapul. A tét az, hogy ki a gyorsabb, ki ugrik magasabbra, ki az erősebb. Ennek eldöntésére egyértelmű protokoll szükséges. A válasz csak akkor derül ki, ha egyenlő feltételek között mérik ösz-

⁵⁰ ERBSEN, ALLAN: *The substance and illusion of Lex Sportiva*, Hága 2006. pp. 441-454.

⁵¹ SÁRKÖZY TAMÁS: *Sportjog (a 2004-es Sporttörvény magyarázata) második hatályosított kiadás*, Budapest, 2010. pp.448

sze a versenyzők a képességeiket, egy mindenki számára ugyanolyan körülményeket teremtő szabályozás segítségével. A legelső lépés az összemérhetőség elérésében a sportágat definiáló, a sportágat meghatározó technikai paraméterek megalkotása, például az egyes úszásnemek pontos metódusának meghatározása, vagy az előnyszabály értelmezése például a labdarúgás sportágban. Ezek is szabályok természetesen, de nem jogszabályok. E szabályokat senki sem kérdőjelezi meg. Ezeket a szabályokat a játék szabályainak, a *lex sportiva*-hoz képest – *mutatis mutandis* – *lex ludicá*nak⁵² nevezzük. Egyértelmű, hogy asportban ezek a szabályok keletkeztek legelőször, hisz ezek tették összemérhetővé az emberi teljesítményt. Emiatt senki sem vonja kétségbe, hogy valóban az országos sportági szakszövetségek (még inkább azonban ezek nemzetközi szövetségei) azok, amelyek a leginkább alkalmasak e szabályok megalkotására és továbbfejlesztésére. Az állam sosem akarta szabályozni azt, hogy mik legyenek a magas-, vagy a hármasugrás szabályai, hogy a vízi-, a kosár-, vagy a kézilabdát hányan és milyen rend szerint játsszák. Nem sokszor került sor játékszabályokkal kapcsolatos vitára, a CAS nem kíván beavatkozni az ilyen konfliktusokba. (szabálykönyv-értelmezésben nincs kompetenciája). Voltak ugyan próbálkozások:⁵³ egy bokszmérkőzésen övön aluli ütés miatt kizárt bokszoló végső állomásként a CAS előtt kereste igazát. A testület azonban úgy foglalt állást, hogy nem avatkozik bele egy döntésbe, ha az a játék szabályain alapul. A játékvezetők döntései, még akkor is, ha azok tévesek, véglegesek és megkérdőjelezhetetlenek. A rossz döntések is a játék részei, ez beletartozik a sportban rejlő kockázatba, bár az eljáró CAS panel megjegyezte, hogy a játékvezető döntés, bármilyen technikai jellegű döntés csak akkor bírálható felül, ha azok egyúttal jogellenesek, valamint a jog alapvető elveivel és értékeivel ellentétesek⁵⁴.

Az tehát, hogy egy játékvezető hogyan dönt, a *lex ludica* és nem a *lex sportiva* kérdése. Az eddigiekből is látszik, hogy a *lex ludica* szabályai nem jogi szabályok. Ezek tehát nem szabályozzák magát a sport tevékenységet, csupán meghatározzák annak technikai paramétereit. Később a technikai fejlődés és a sport világ-presztízse váltotta ki azt az igényt, hogy más – jogi – szabályok is szükségessé váljanak a sportban. A teljesítmény fokozók megjelenése maga után vonta például a doppingellenes szabályzatok megalkotását, a csapatok közötti igazolások az átigazolási szabályzatokat, a mérkőzések eredményeinek tiltott eszközökkel való befolyásolása (csalás, illegális sportfogadás) újabb jogszabályok születését.

⁵² A (játék)szabálykönyv ismeretanyaga (az elnevezést illetően itt is ugyanaz az érvanyag: a „*lex*” a közmegegyezés szerint itt is „szabályt” és nem „törvényt” jelent)

⁵³ *Mendy vs Association Internationale de Boxing Amateur*, CAS OG Atlanta 1996/006

⁵⁴ *ROCHEFOUCAULD, ESTELLE DE LA*: *Collection of Sports-Related Case-Law*. Online: www.olympic.org (letöltve: 2015.04.07.)

6. A sportjog, mint (állami) köztes természetű szakjog

Az általánosan elfogadott pragmatikus megközelítés a sportjogról azt tartja, hogy magán-és közjogi elemeket egyaránt tartalmazó jogterület vagy jogág. Ennek köszönhetően a sportjogban (vagy az óvatosabb tábor elnevezése szerint a sport jogában) egyszerre van jelen a szerződések joga és a már említett igazgatási karakter. A hagyományos jogfelfogás egyetért (és megelégszik) azzal, hogy a jogalkotás az államtól jön és az állam érvényesíti azt. Láthattuk, hogy az állam természetesen részt vesz a sportigazgatásban: jogot alkot, befolyásolja a sportbeli jogviszonyokat, a személyek közötti kapcsolatokat. Miután az állami szabályozás csaknem minden elképzelhető élethelyzetre vonatkozik, behatolt a sportolás, a sportversenyzés területére is, így törvényt vagy rendelet született a sportról, a doppingellenes tevékenységről, a sportbeli fegyelmi felelősségről is. A sportvilág egyre speciálisabb szabályokat kíván, a sportszervezetek pedig ennek eleget tesznek. Ezért van az, hogy minden egyes nemzetközi sportági szövetség, sőt maga a Nemzetközi Olimpiai Bizottság sui generis szabályzatokat alkot az állam által nem (vagy nem kellően) szabályozott, vagy éppen a saját maguk által kizárólagosan szabályozni kívánt életviszonyokra. Ezekből idővel egy sajátos, elkülönült rendszer alakult ki: a különböző sportszövetségek szabályozásai egyre több területen hasonlóvá váltak egymáshoz, és a sport nemzetközi mezőnyében önálló „szuverénnek” váltak. Ugyancsak önállósult a sportbeli jogviták eldöntésére szakosodott CAS (Lausanne). A CAS ítélezési gyakorlata során olyan általános alapelvek alakultak ki, amelyek a szabályzatokhoz hasonlóan, igen jelentős befolyással van a nemzetközi sporttevékenységre, a globális sportra, magára a sportjogra is.

A köztes jelleg az oka annak, hogy a lex sportiva maga is hordoz egyfajta szerződéses alávetettséget, de jelenti a fent hivatkozott sportbeli (nemzetközi és nemzeti) NGO-k normaanyagát, valamint a CAS ítélezési gyakorlatából absztrahált alapelveket is.

A vegyes szakjogi minősítés pedig azzal függ össze, hogy számos specialitás tarkítja a lex sportiva gyakorlatát, elveit, az állami jogalkotáshoz képest⁵⁵, ami további elemzés tárgya lehetne. Példaként említhető, hogy a sportban jelenlevő demokrácia-deficit elsősorban alkotmányos kérdéseket vet fel: kifejezetten hiányzik például az élsportolóknál a nemek közötti egyenjogúság, sérül az arányosság elve, kívánni valót hagy maga után a sportolók egyenlőségének és az egyenlő bánásmódnak az elve. Kifejezetten hiányzik az ártatlansági („nem bűnösségi”) vélelem, gyakran sérül a sportolók független és pártatlan bírósági eljáráshoz való joga. A büntetőeljárás és szabálysértési jog számos alapelve legfeljebb tendencia-jelleggel működik, vagy még úgy sem. Igen sokszor tapasztaljuk a dopping eljárásokban védőként, hogy sérül a „terhelt” méltányos

⁵⁵ MIHÁLYI ZSOMBOR APOR: *Jogalkotás a sportban; Kodifikáció Pécs, 2012/II.*

meghallhatáshoz való joga a zéró-tolerancia és az objektív delezőség miatt. Jellemző, hogy a legtöbb alkotmányossági anomália a dopping szabályozás területén bukkan fel.⁵⁶ Megoldhatatlan problémákat vet fel az élsport monopol jellegű szabályozása. Úgy tűnik, hogy a kompromisszumok reményében érdemes ezeket a jobbító szándékú kifogásokat megvitatni.

7. Összefoglalás

A sportjog természetéről csak nagyon leegyszerűsítve tarthatjuk azt, hogy kizárólag állami eredetű jogszabályok által szabályozott. Nem tagadható természetesen, hogy az állam befolyásolja a működését, különösen a sportigazgatás és költségvetési pénzelosztás révén, de általánosságban a globális sportjogról szólva a hatókörre nem marad egyetlen ország határai között. A hagyományos „állami” sportjogot *Eörsi Gyula* nyomán, a magán- és közjogon keresztülfekvőként jellemezhetjük.

Célom az volt, hogy érveljek a hazánkban még viszonylag új fogalom bevezetése, használata mellett: a nemzeteken átívelő, globálisnak mondható *lex sportiva* mellett. Ez a *lex mercatoria* analógiájára született, nyerte el az értelmezését, amely nem a szuverén államok által egymással kötött nemzetközi szerződésekből eredeztethető, hanem a magánjogi jogalanyok és a nem-kormányzati szervezetek (a sportbeli NGO-k) egymás közötti szerződéses megállapodásaiból. Az akadémiai értetlenség a jogfogalom szűken vett, netán konzervatív felfogásából ered. Igyekeztem jogelméleti érveket is felsorolni és a konkrét jelentéstartalom anomáliáival szemben, a közmegegyezés jelentőségére is felhívni a figyelmet.

A globális (országoktól független) sportjog nem más, mint egy magánjogi szerződéses rend, ugyanakkor közjogi értelemben speciális szabályozással jellemezhető sajátos jogi módozat a sportban. Az autonóm sportszövetségek önszabályozási rendszere csak kivételesen és kiegészítő jelleggel kötődik az állami közjoghoz. Az így értelmezett sportjog kivételeket élvez, immunis az államhatalommal szemben, amely elsősorban a választott-bírói vitarendezésben nyilvánul meg. A *lex sportiva* tehát nagymértékben alapszik a nemzetközi sportszövetségek szupremációján, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság legfőbb szabályozó szerepén; normái az általuk elfogadott szabályzatokból, valamint a CAS ítélezési gyakorlatából kialakított alapelvekből fejlődött ki.

E sajátos része, hogy a sportjog művelőinek rá kell mutatniuk a sportolók alázatási helyzetével járó alkotmányossági, alapjogi gondokra is, különösen akkor, ha a sportot a társadalmi különbségek csökkentése, a nevelés és az életminőség, egészség javítása érdekében is szeretné a társadalom felhasználni, nem csak a professzionális sport jogi kérdéseit belterjesen vizsgálni.

⁵⁶ SOEK, JANWILLEM: *The Strict Liability Principle and the Human Rights of Athletes in Doping Cases*; Hága, 2007. pp.164